

Nordre Øyeren Fuglestasjon og Nordre Øyeren naturreservat - et historisk tilbakeblikk

Per Ole Syvertsen
Nordre Øyeren Fuglestasjon

Nordre Øyeren naturreservat ble opprettet ved kongelig resolusjon av 5. desember 1975. Naturvernets kamp gjennom en årrekke var blitt kronet med seier. Men hva gikk forut for det historiske vedtaket, og hvordan har behandlingen av Nordre Øyeren vært i ettertid? I denne artikkelen gis en personlig framstilling av debatten omkring vernesaken og håndteringen av reservatet etter fredningen. Plassen tillater ikke en utfyllende diskusjon av alle berørte aspekter. Nordre Øyeren Fuglestasjon (NØF) har gjennom snart 20 år spilt en viktig rolle i svært mange saker og forhold som angår Nordre Øyeren, og det er derfor på sin plass å se på fuglestasjonen i det samme historiske lys. Kildematerialet er NØFs omfattende arkiv over korrespondanse og avisutklipp, som stasjonsleder Yngve Kvebæk har vært hjelpelig med å gå gjennom. De viktigste begivenheter i reservatets historie er listet i tabellen, men ikke alle er videre omtalt i artikkelen.

Det første initiativ for å få vernet Nordre Øyeren synes å stamme fra 1967. Det året ble området ført opp på en liste som Statens naturverninspektør utarbeidet med forslag til potensielle verneområder. Noen videre fart i debatten ble det imidlertid ikke før rundt 1970. Norsk Leca hadde da

kastet sine øyne på leireforekomstene i ravineterrenget som omgir Øyeren, og ønsket å anlegge en fabrikk ved Snekkervika i Rælingen. Byggearbeidene tok til allerede i september 1971, selv om noen byggetillatelse ikke forelå før i desember det året, og konsesjon for driften først i januar 1973. Rælingen kommune ønsket industriarbeidsplassene velkommen, men saken forløp ikke uten debatt. Enkeltpersoner, frivillige organisasjoner, faglige institusjoner og offentlige etater - hele spekteret av samfunnsengasjement ga uttrykk for sine syn. Som kjent tapte naturvernet slaget, og det fine ravinelandskapet ble ikke inkludert når reservatet flere år seinere ble opprettet. Trolig er det likevel riktig å si at Lecasaken var viktig for bevisstgjøring og ga støtet til et videre engasjement for å få Nordre Øyeren varig vernet.

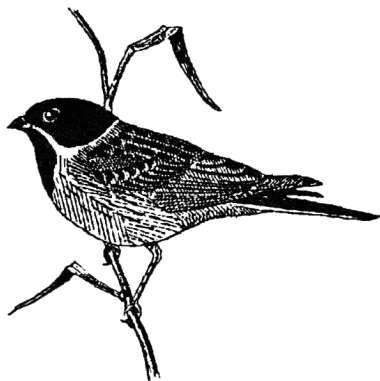
Steen Dalgaard Nielsen, seinere en av initiativtakerne til og stasjonsleder for NØF, fremmet et privat fredningsforslag i brev av 3. november 1972 til friluftsforsker og naturvernkonsulent for Oslo og Akershus, Arne Nesfeldt. Nordre Øyeren Fuglestasjon ble opprettet 31. mars 1973¹, nærmest som et svar på debatten om områdets framtid: varig vern eller industriutbygging og forsert landbruk. Enkelte sta-

sjonsmedlemmers feltaktivitet i området går imidlertid helt tilbake til 1968.

Årnestangen i Rælingen hadde rundt 1970 lenge vært kjent som en god trekklokalitet for fugl, og for NOFs fylkesavdeling i Oslo og Akershus var dette et mye brukt ekskursjonsmål fra seint på 1960-tallet av. Likevel hadde informasjonen om området aldri blitt systematisk samlet og presentert. Dette ble det umiddelbare mål for fuglestasjonen - å dokumentere Nordre Øyerens store verneverdi ved å samle og sammenstille nytt og gammelt observasjonsmateriale. I Miljøverndepartementet (opprettet i 1972) og fylkets naturvernkonsulent hadde en viktige støttespillere i kampen for vern. Men motstanderne var også mektige: mange grunneiere, landbruksorganisasjoner og Landbruksdepartementet gikk inn for storstilt oppdyrking av området - det forelå til og med planer for tørrlegging av Svellet!

Det ville selvfølgelig være en drøy påstand å hevde at Nordre Øyeren Fuglestasjon er «ansvarlig» for at reservatet ble opprettet. Bare det offentlige kunne vedta vern, og uten offentlige myndigheters interesse for dette ville reservatstatus aldri blitt en realitet. Men det må være rimelig å påpeke at NØFs iherdige arbeid og rapporter om fuglelivet i området gjorde det lettere for myndighetene å fatte avgjørelsen - dokumentasjonen av områdets store verneverdi var jo ubestridelig. Så ble da også fuglestasjonen berømmet med en av Solo/WWF's naturvernpriser for 1975, forøvrig etter forslag fra naturvernkonsulenten. Selv mottok Nesfeldt VG's miljøvernpris 1975.

Jakt eller ikke var ett av de virkelig hete stridstemaene tidlig i 1970-årene. En midlertidig fuglelivsfredning ble innført i deler av det framtidige reservatet i oktober 1973. I 1974 var jakta begrenset, og høsten 1975 ble området midlertidig fredet med totalt

jaktforbud. Under høringsrunden ble verneforslaget bl.a. støttet av de lokale kommunene, Skedsmo, Fet og Rælingen. I og med fredningsvedtaket i desember 1975 var så mulighetene gitt for et varig jaktforbud. Miljøverndepartementet fastsatte da også seinere (med virkning fra 12. august 1976) et generelt forbud mot jakt, foreløpig for to år. Det ble likevel ikke mange fredelige år; allerede høsten 1979 ble det innført en ordning med «prøvejakt» i deler av reservatet, samtidig som jaktas innvirkning på fuglelivet skulle undersøkes. Sluttrapporten fra Institutt for naturforvaltning ved Norges landbruks-høgskole var positiv til videre jakt, men rapporten ble kraftig kritisert fra annet faglig hold. Likevel har jakt i reservatet siden vært en fast foreteelse.

Registrering av fuglelivet i området har alltid stått sentralt i NØFs virksomhet, og i likhet med det naturvernengasjement som stasjonens utøvde i de første årene, har vi også etter fredningsvedtaket sett det som en viktig stasjonsoppgave å stå vakt om naturmiljøet i Nordre Øyeren. Det har vært nok av saker å gripe fatt i: jakt, oppdyrking, ferdsel og båtliv, utfyllinger, forurensning og vannstandsregulering. Fuglestasjonen har også til tider vært en kritiker av den forvaltningspraksis som

Miljøvernavdelingen og Direktoratet for naturforvaltning har fulgt. Og slik skal det også være: Som en ideell naturvernorganisasjon skal man ha ryggrad til å imøtegå sine medspillere innen offentlig forvaltning når det føles riktig. Det har imidlertid også vært saker å glede seg over, som for eksempel da Nordre Øyeren naturreservat sommeren 1985 ble ført opp på listen over våtmarker av internasjonal betydning for vannfugl (Ramsarlisten).

Det er likevel det ornitologiske registreringsarbeidet som er en fuglestasjons primære oppgave. I Nordre Øyeren har dette for det meste dreid seg om ren observasjonsvirksomhet; ringmerking har bare i mindre grad funnet sted, og da mest i de tidlige årene (se ringmerkingsoversikten i 1987-rapporten i *Toppsykker'n suppl.*). Vi hadde en midlertidig dispensasjon fra fredningsbestemmelsene med tillatelse til å drive ringmerking i reservatet fra mai 1976, men tillatelsen ble trukket tilbake av Fylkesmannen i desember 1991.

Nordre Øyeren Fuglestasjon har gjennomført en rekke undersøkelser og prosjekter opp gjennom årene; det ville føre for langt å nevne alle her. De fleste studier har funnet sted i reservatet, men vi har også foretatt undersøkelser andre steder på Romerike, som f.eks. Nebbursvollen og Leirelvområdet i Skedsmo og langs hele Vorma/Glommavassdraget i Akershus. De største prosjektene i Nordre Øyeren har vært ukentlige andefugltellinger og vaderregistreringer (trekk og hekkefugl). Andre undersøkelser har bl.a. vært hvitryggspettregistreringer på Romerike, fiskeørnas bestand og hekkesuksess i områdene rundt Nordre Øyeren, og flytelling av svaner i Nordre Øyeren, Glomma

og Vorma gjennom vinterhalvåret. En publikasjonsoversikt til og med 1986 er gitt i stasjonens rapport fra 1987. Mange av undersøkelsene har vært støttet økonomisk av det offentlige.

Også organisasjonsmessig har Nordre Øyeren Fuglestasjon vokst. Medlemsvekst har i seg selv ikke vært noe mål, og vi må fortsatt regnes som en svært liten organisasjon. Ved stiftelsen besto stasjonen av 7 ivrige unggutter, og medlemstallet holdt seg under 20 helt fram til 1986. Vedtekter for stasjonen ble ikke fastsatt før 7. desember 1980. Det ser ut til at det først er fra denne dato at et fullt styre har ledet stasjonen (tidligere hadde vi bare stasjonsleder og kasserer). Stasjonsledere siden 1980 har vært Steen Dalgaard Nielsen og Yngve Kvebæk (fra 1986). I dag har NØF mer enn 40 medlemmer; spesielt gledelig er det at flere unge interesserte fra distriktet har kommet til.

Stasjonsbygg har alltid vært et problem i Nordre Øyeren. Vi har disponert hytter for ett eller flere år om gangen flere steder i reservatet, men stasjonen har aldri lyktes i å erverve et fast tilholdssted. Siden 1985 har vi hatt en gunstig leieavtale for en hytteeiendom i Burvegen i Rælingen, men ordningen er ikke permanent. Med den bedring i stasjonens økonomi som også har funnet sted er det å håpe at dette forholdet snart kan finne sin løsning.

Nordre Øyeren Fuglestasjon har nådd godt over myndighetsalder, men det er fortsatt påkrevet at noen opptrer med ungdommelig freidighet i saker som angår reservatet. La oss sammen ønske reservatet og fuglestasjonen lykke til videre på ferden!

NOEN VIKTIGE DATOER I NORDRE ØYEREN NATURRESERVATS HISTORIE

- 1967 Det første forslaget om vern?: Nordre Øyeren føres opp på Statens naturverninspektørs liste med forslag til aktuelle verneområder
31. mars 1973 Nordre Øyeren Fuglestasjon stiftet
10. oktober 1973 Miljøverndepartementet fatter vedtak om midlertidig fuglelivsfredning i deler av området
- Høsten 1975 Nordre Øyeren midlertidig fredet med totalt jaktforbud
5. desember 1975 Nordre Øyeren naturreservat opprettet ved kongelig resolusjon; totalt jaktforbud
1. mai 1976 Reservatet får deltidsansatt oppsynsmann (11 måneder seinere utvidet til heltidsstilling)
10. september 1976 Midlertidig fuglelivsfredning av Sørumsneset i Skedsmo, som grenser opp til reservatet, vedtatt av Miljøverndepartementet
22. juni 1979 Forslag til skjøtselsplan utarbeidet av Institutt for naturforvaltning (NLH) vedtatt av Miljøverndepartementet
- Høsten 1979 En «prøveordning» med jakt i reservatet innføres, samtidig med at jaktas virkninger på fuglelivet studeres
- 1980 Forvaltningansvaret for reservatet delegeres fra Miljøverndepartementet til Fylkesmannen
10. september 1982 Institutt for naturforvaltning (NLH) framlegger sin slutt-rapport om de jaktlige forstyrrelsene i Nordre Øyeren, og konkluderer med at jakta hadde nokså begrenset betydning for fuglelivet; NØF, NOF m.fl. protesterer
24. juli 1985 Nordre Øyeren naturreservat føres opp på Ramsarlisten som norsk bidrag til vern av våtmarker av internasjonal betydning for vannfugl
22. august 1988 Fylkesmannen meddeler pålegg om bruk av stål ved all jakt i Nordre Øyeren
- Høsten 1990 Planer for etablering av et regionalt naturinformasjons-senter i Nordre Øyeren tar form, og støttes av bl.a. kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen og Direktoratet for naturforvaltning. Senteret blir seinere lokalisert til Fetsund Lensemuseum.

¹ Ifølge søknad av 11. april 1973 til NOF, avdeling Oslo og Akershus; jeg har ikke funnet dokumenter fra selve stiftelses-møtet. NØF har tidligere ment at stasjonen ble stiftet i 1972, men dette ser altså ikke ut til å være tilfelle.